

MARIE-LOUISE SVANE

DEMOKRATIET I LITTERATUR- HISTORISK FOKUS

JAKOB LADEGAARD

Bogen og folket – Den romantiske litteraturs politik

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2013, 224 sider

I *Bogen og folket – den romantiske litteraturs politik* ransager Jakob Ladegaard forskellige betydninger, forståelser og formgivninger af demokrati-begrebet i europæisk litteratur fra den romantiske periode, som her afgrænses mellem 1790 og 1850 og studeres i lyset af Den franske revolutions begebenheder og eftervirkninger. I tre hovedafsnit analyserer forfatteren henholdsvis Friedrich Hölderlins brevroman *Hyperion* (1797/1799), William Wordsworths episke digt *The Prelude* (1805) og Victor Hugos historiske roman *Klokkeren fra Notre Dame* (1832).

Hermed vil Ladegaard rydde op i klicheerne om romantikken, der ofte opfattes som nostalgis og eskapismens tidsalder, og sætte spotlight på en anden dimension, som har direkte relevans for en samtidig diskussion om forholdet mellem kunst og politik. Den postrevolutionære litteraturs diskussioner af frihed og demokrati omkring 1800 kan, mener Ladegaard, give indspark i vore dages politiske offentlighed, for “fra romantikken arver vi idéen om litteraturen som et sted, hvor politik kan undersøges i et helhedsperspektiv, der omfatter menneskets forhold til sig selv, dets relation til fællesskabet, historien og naturen.” (s.17) Og litteraturhistorikeren er, som Ladegaard her, den der står på mål for aktiveringen af den kulturelle erindring i et nutidigt perspektiv. Og mens denne anmeldelse skrives, får hans formåls erklæring en ekstra relevans, desværre kan man sige, nemlig på baggrund af Sofie Carsten Nielsens dagsak-

tuelle ‘neddimensionering’ af studiepladser på humaniora. For som institutlederen på Institut for Kunst-og kulturvidenskab, Mette Sandbye, skrev forleden i sin kritik af tiltaget i en kronik i Politiken: “Samfundet har hårdt brug for de æstetiske fag.” Jeg skal her blot sætte Ladegaards fortjenstfulde historisk-æstetisk-politiske analyse ind i kronikkens perspektiv, når det dér videre hedder: “Vores faglighed (kunst – og kulturfagene) tilbyder en kritik af og en videreudvikling af demokratiet, et globalt perspektiv på viden og kultur, og er med til at stille de etiske og værdibaserede spørgsmål.”

De værdispørgsmål, Ladegaard ser som den røde tråd gennem den romantiske kunstproduktion, fører han tilbage til Kants *Kritik af dømmekraften* fra 1790 og særligt til Friedrich Schillers videreudvikling af Kants begreber om det skønne og det interesseløse æstetiske behag i *Om menneskets æstetiske opdragelse* fra 1795. Ladegaard ser hos Schiller et afsæt for en ny romantisk æstetik, og det gør han med støtte i Jacques Rancières indflydelsesrige diskussioner af forholdet mellem æstetik og politik i blandt andet *The Politics of Aesthetics – The Distribution of the Sensible (Le Partage du sensible, 2000)*. Med overtagelse af Rancières distinktioner mellem forskellige historiske regimer eller logikker for kunstudøvelse, taler Ladegaard om, at der i romantikken, som tyskerne for resten engang kaldte “die Kunstperiode”, bryder et nyt “æstetisk regime” igennem i europæisk kultur. Dette æstetiske regime følger af kunstværkets frisættelse fra dets repræsentative funktion i de forudgående århundreder, og de romantiske kunsteksperimenter ses som forskellige svar på kunstens nye autonome eller fritsvævende status med dertilhørende indbyggede paradokser. Ladegaard vil indkredse den romantiske digtnings politiske betydning i studiet af en række typiske ambivalenser mellem fx det elitære / det folkelige, det inderlige / det udadvendte, det private / det offentlige og se på forhandlingen af disse ambivalenser i udveksling med den historiske kontekst. (s.24) Underneden

ligger grundspørgsmålene: “Hvad betyder ord som frihed, lighed og folk, når de overføres fra begrebernes rene sfære til praktisk virkelighed. Eller simpelthen: Hvad er demokrati?” (s.10)

Han trækker forskellige svar ud fra sin læsning af de tre værker. Og det interessante er selvfølgelig for det første at se, hvad svarene går ud på, og for det andet at se, hvordan Ladegaard i hvert enkelt tilfælde argumenterer for at forstå forholdet mellem værk og politik. Forholdet forstås nemlig aktivistisk og ikke blot som en ideologisk afspejling af politiske magtforhold i det kunstneriske udtryk. Men akkurat hvordan intervernerer værket så i den politiske proces? Hvordan skal dét med litteraturens politiske dimension og politikens æstetiske dimension mere præcist forstås?

Hölderlin-afsnittet er bogens mest teorityngede og svært at gå til for den læser, der ikke allerede er vel inde i den akademiske diskussion af den tyske idealisme med tilhørende nyere referencer. Teksten er en ph.d.-afhandling, der er omskrevet til udgivelse, og det indforståede præg hænger ved. Hölderlin siges at udfordre Schillers idé om, at “kunsten skulle frigøre mennesket og løse politikens problemer” (s.13). Det forklares et par sider længere henne med henvisning til teorien i *Om menneskets æstetiske opdragelse*, der propagerer “det legende menneske” som den ideale indbygger i en fri æstetisk stat, hvor både den æstetiske kunst og livskunsten – bredt forstået som det politiske liv – udfoldes i et gensidigt frit spil. I Hölderlins *Hyperion* lykkes hovedpersonen imidlertid ikke med at forvandle det æstetiske ideal til politisk realitet, og Ladegaard forklarer det fejlslagne projekt på den ene side ud fra Hölderlins skuffelse over Den franske revolutions plebejiske udartning, på den anden side ud fra det han kalder den iboende ambivalens i selve den æstetiske erfaring (er ‘skønhed’ lig ‘frihed’? ‘frihed’ i hvilken forstand?) og det dermed forbundne paradoks i hele den romantiske æstetik. Redegørelsen for Schillers idé om den autonome kunsts politiske funktion er interessant, men spørgsmålet er, om det ikke ville

have været oplysende at bore endnu mere i Schillers politik-begreb, som der findes en omfangsrig diskussion af, eftersom bogen i så høj grad funderer sin opfattelse af den romantiske kunsts politiske potentiale netop på Schiller?

Hertil kan føjes to spørgsmål eller bemærkninger. Det forekommer mig, at Schiller-afsættet bygges stærkt op i afsnittet om Hölderlins *Hyperion*, for dernæst så godt som at tabes af syne i de næste afsnit om Wordsworth og Hugo. Det er en skam synes jeg. Det ville være interessant at se, hvad der kunne komme ud af at bringe begge disse i dialog med den tyske æstetiker, også selv om de ikke er fødte room-mates og ikke direkte taler om det samme. Men er der fx en forbindelse mellem Schillers “legedrift” og Wordsworths “skabende fantasi” (imagination), som det kunne være interessant at udforske? Eller hvordan relaterer Schillers “æstetiske opdragelse” til forvandlingen af klokkeren i Hugos roman fra grotesk til sublim figur? En anden ting, som efter min mening må kaldes en svaghed, også i Ladegaards eget perspektiv, er bogens underbehandling af Friedrich Schlegel, som var en af de centrale arkitekter i den tidlige tyske romantiks poetik og kunstfilosofi. Schlegel nævnes, men sporadisk og mest i hælene på Schiller, hvilket efter min mening er en fortegning af Schlegel, og hvilket også fører til en lettere fortegning af det romantiske projekt som sådan. Dette ikke sagt for at tage patent på en bestemt udlægning af “det romantiske projekt”, det er netop en af de befriende ting ved Ladegaard, at han ikke er ude på at tage patent, men på at vise, at man altså *også* kan interessere sig for den viste politiske trend i det romantiske materiale uden dermed at udelukke en række andre interesser og definitioner. Jo mere åben en tilgang til periodens stof desto bedre. Men, altså, undgåelsen af Schlegel er påfaldende og har vel at gøre med, at samme Schlegel ikke leverer egentlige overvejelser over det politiske felt. Ikke desto mindre er han jo den, der allermost eksponerer alt, hvad romantikken kan komme op med af dissens, aktivisme

og provokation af tidsalderens forstands – og fornuftsregimer, hvilket alt sammen gør ham til en uomgængelig hovedaktør i det, som Rancière kalder “det æstetiske regime”, og som er emnet i Ladegaards bog.

Ladegaard lægger afstand mellem sin egen interesse og en traditionel ideologikritisk litteraturanalyse. Disse romaner og digte opfattes ikke som passive afspejlinger, men nærmere, i et foucaultiansk og altså rancièresk regi, som aktive indlæg i en pågående offentlig diskurs om politiske anliggender. Analysen af Victor Hugos kæmperoman *Klokkeren fra Notre Dame* er måske den, hvor han bevæger sig nærmest på ideologikritikken, eller hvor han i hvert fald i størst omfang inddrager den historiske kontekst – fra pariseropstandene 1830 og 1848 over den utopiske saint-simonisme til det populære melodrama på boulevardteatrene – til belysning af, hvordan teksten bruger og indfarver tidens politiske paroler i sit vidtforvandede handlingsmønster. Her skriver Ladegaard igennem, sådan at romanens vision følges op i dechifrerings af de politiske modsætninger, der gennemspilles på alle planer af romanen mellem elite og masse, fællesskab, frihed og anarki, det groteske og det sublime, det vil sige som træk i romanens komposition, fortælleteknik, personregister, episoder og i de lange handlingsforløb. Konneksen mellem kunst og politik, eller det politiske program, Ladegaard fremlæser i romanens personskildringer, skitseres som nødvendigheden af en demokratiserende dannelse af folket, hvor litteraturen kan spille en vejledende rolle. Dog påpeger forfatteren også Hugos stadige ambivalens over for folket som masse eller hans frygt for den for radikale demokratiske lighed, som, indsparker han, “ikke er fremmed for senere tiders venstreorienterede intellektuelle.” (s. 16)

Alt i alt, selv om der er nogle fremstillingsmæssige bump på vejen, som hidrører fra den akademiske genre og dertil knyttet lingo, er Ladegaards bog et velkomment bud på, hvordan man kan skrive litteraturhistorie med nutidige

forbindelser. Forfatteren taler selv i sin slutreplik, måske lovlig uskarpt, om “at værne om den dobbethed af ubestemt åbenhed og uventede fællesskaber, som demokrati og litteratur har levet af siden romantikken”. Men bogen skærper faktisk følelsen af litteraturhistoriens nødvendighed.

Marie Louise Svane er lektor emeritus ved

Institut for Kunst- og kulturvidenskab, Københavns Universitet

